

Göran Sörbom:

NORDISKA SÄLLSKAPET FÖR ESTETIK

Estetiken och de estetiska specialvetenskaperna (konst-, litteratur-, musik-, dans-, teater- och filmvetenskap) har stora kontaktytor. Dels har i många fall de estetiska specialvetenskaperna i Norden vuxit fram ur estetiken dels har estetiken och specialvetenskaperna i stor utsträckning samma vetenskapliga objekt, dock sedda ur skilda aspekter. Den uppfattning om estetikens natur som t.ex. P.D.A. Atterbom förde fram under 1820- och 1830-talen och förverkligade i en professur i Uppsala hade som grund att teori, historia och kritik utgör estetikens tre nödvändiga element. De tre förutsätter och betingar varandra. En historisk framställning utan teoretisk grund och ett kritiskt urval är blind och omotiverad, en teoretisk verksamhet utan historisk och kritisk grund är tom och famlande och en kritisk verksamhet utan historisk-empirisk erfarenhet och teoretisk medvetenhet är hållningslös och utelämnad åt opportunism och godtycke. Professuren i Uppsala fanns mellan åren 1835 och 1917 då den delades i en professur i litteraturhistoria med poetik och en i konsthistoria med konstteori. Detsamma skedde i Köpenhamn och Lund ungefär samtidigt.

Långt innan denna formella upplösning av estetikämnet skett hade emellertid de historiska, teoretiska och kritiska elementen i ämnet börjat göra sig självständiga från varandra och gå egna vägar. Medverkande i denna utveckling var de nya vetenskapsideal som bl. a. hyllade specialisering på bekostnad av tvärvetenskapligheten. I den specialisering som skett vid nordiska universitet har estetiken, där den överhuvudtaget finns representerad, kommit att företräda den teoretiska verksamheten medan de estetiska specialvetenskaperna har fått en empirisk-historisk inriktning och den kritiska verksamheten förpassats till dagskritik och essäistik.

Sett ur ett längre perspektiv skulle man kunna hävda att denna differentiering var nödvändig för att öka vetenskaplig stringens och fasthet. Den enhet estetiken utgjorde under 1800-talet, åtminstone vid svenska universitet, rymde alltför mycket och varje enskilt område behövde en koncentration på interna problem som inventering och klassificering av materialet, grundläggande teoriutveckling, uppbyggande av estetisk erfarenhet som grund för kritiskt-värderande verksamhet etc. Det är emellertid inte heller svårt att se vådorna av en sådan specialisering. Sammanhanget med andra verksamheter, som också är riktade mot estetiska objekt, försvagas och viktiga kunskaper och erfarenheter får svårare att nå ut över de egna fackgränserna.

Särskiljandet av teori, historia och kritik kan därför drivas för långt. Tydligast har detta kanske tagit sig uttryck i försöken att upprätthålla den positivistiska dogmen om en absolut gränsdragning mellan fakta och värden, en distinktion som har sin givna plats i naturvetenskaperna men som är mera problematisk inom de estetiska vetenskaperna. Detta leder lätt till att de värderingar som, trots alla försök till objektivitet efter naturvetenskapliga förebilder, måste finnas i historiska framställningar går under jorden eller, om man verkigen lyckas med att mota bort allt värderande ställningstagande, undergräver meningfullheten i det historiska företaget.

Ett annat tydligt exempel är föreställningen att det finns historiska fakta som endast väntar på att bli framtagna och beskrivna. Man förbiser då att det bakom dessa fakta finns föreställningar

om dessa faktas natur och uppträdande som på ett grundläggande sätt styr det sätt på vilket vi uppfattar, beskriver och tolkar dem; historiska fakta finns inte bara för iakttagelse och beskrivning, de måste också förstås. Teoretiska överväganden inom de estetiska vetenskaperna rör alltså inte bara uppbyggnaden av de vetenskapliga metoder som skall komma till användning i det empiriskt-historiska arbetet utan innehåller också uppfattningar och teorier om vad för slags företeelser man vill studera samt föreställningar om varför man anser det viktigt att beskriva, tolka och förstå dem.

Det är därför naturligt att tänka sig att ett samspel mellan skilda vetenskaper med inriktning på estetiska objekt och konstverk är fruktbart för de deltagande parterna. Det behöver inte innebära en återgång till den enhet som praktiserades på Atterboms tid men åtskillnaden och specialiseringen får heller inte drivas för långt. Det är väsentligt att både den precision, fasthet och kunskapsrikedom som är resultatet av specialisering och den kunskapsutvidgning som sker genom kontakter mellan ämnen tillvaratas.

Ett sådant kontaktskapande arbete har naturligtvis alltid utförts av många olika skäl och i olika former. Konferenser med övergripande temata, personliga intressen och kontakter etc. har ofta förekommit men har mestadels varit engångiga eller på andra sätt begränsade. Den estetiska forskningen är spridd över ett flertal ämnen och de tvärvetenskapliga kontakterna har i de flesta fall varit svaga.

Under det senaste årtiondet har emellertid också en mera målmedveten strävan att finna och skapa kontaktmöjligheter mellan de estetiska specialvetenskaperna och estetiken gjort sig gällande. Detta är förenat med bildandet av det Nordiska sällskapet för estetik 1983. Detta föregicks av ökade kontakter mellan några institutioner i Norden med intresse för estetiska frågeställningar. Som exempel kan nämnas den nordiska forskarkurs som ägde rum på Åland den 25. maj - 5 juni 1981 ledd av Göran Hermerén, Lund, Göran Sörbom, Uppsala, och Johan Wrede, Helsingfors. En uppföljning av denna kurs skedde 1983 på Gotland med forskarkursen "Reception problems in literature and art" under

ledning av Maija Lehtonen, Helsingfors, Michel Olsen, Köpenhamn, och Christina Wingård, Uppsala.

I augusti 1981 tillkom en planeringskonferens (med medel från NOS-H) på initiativ av Kjell S. Johannessen och Tore Nordenstam, Bergen, för att inventera intresset för och underlätta kontakterna mellan de estetiska ämnena sinsemellan och mellan de estetiska ämnena och andra ämnen som intresserar sig för estetiska fenomen och problem. Avsikten var att detta skulle ske på nordisk bas bl.a. därför att de estetiska ämnena i Norden har likartade historiska förutsättningar och därför att en större rikedom i kunskaps- och erfarenhetsutbytet skulle ernås om kontakter kunde etableras över nationsgränserna. Problemets komplexitet kräver också fortlöpande kontakter. De kan inte 'lösas' eller 'besvaras' en gång för alla. Den återkommande kontakten är väsentlig för att föra diskussionen framåt och för att fördjupa den. Följande uttalande i slutdokumentet redovisar den övergripande målsättningen för det ökade utbytet:

Den styrende ideen bak fellesprosjektet er forestillingen om nødvendigheten av å forankre filosofisk analysvirksomhet i pågående empiriske projekter. Dette har brodd mot tradisjonelle forestillinger som lar den empirisk-historiske forskning vaere en ting og den logisk-begrepsanalytiske forskning en annen ting. Vi ønsker å fokusere på **enheten og samspillet mellom den empiriske og den aprioriske forskning**. Det er maktpåliggende å framhæve at begge slags virksomhet er legitime aspekter ved all aktivitet som søker å etablere kunnskap om virkeligheten.

Denna invitation till att etablera kontinuerliga kontakter mellan intressenter på det estetiska området förutsätter att ett samarbete över ämnesgränserna är viktigt för att motverka en alltför kraftfull specialisering och åtskillnad mellan ämnena, vilket kan resultera, paradoxalt nog, i en försvagning av verksamheten. Kontaktförsöket bygger på övertygelsen att teoretiska överväganden rörande det estetiska fältet nödvändigt kräver historisk-empirisk kunskap samt kritisk sans och erfarenhet på samma sätt som historisk-empirisk forskning och kritisk verksamhet inte kan bedrivas utan en teoretisk grund.

För att underlätta samarbetet grundades det Nordiska sällskapet för estetik. Det skedde vid ett möte i Uppsala den 2. och 3. oktober 1983 varvid behovet av att stödja ett samarbete över ämnesgränserna stod i förgrunden för diskussionerna. Följande personer undertecknade grundläggardokumentet: Göran Herméren, Lund, Marianne Marcussen, Köpenhamn, Tore Nordenstam, Bergen, Göran Sörbom, Uppsala, Johan Wrede, Helsingfors, Tommie Zaine, Uppsala, och Lars-Olf Åhlberg, Uppsala. En interimsstyrelse bestående av Marianne Marcussen och Søren Kjølrup (Danmark), Johan Wrede (Finland), Kjell S. Johannessen och Tore Nordenstam (Norge) samt Göran Hermerén och Göran Sörbom (Sverige) utsågs. Till ordförande valdes Göran Sörbom och till hederspresident Teddy Brunius. Närvarande vid detta möte var också Alan och Judith Tormey samt Peter Kivy från USA vilka informellt representerade American Society of Aesthetics.

Under våren 1984 utarbetade interimsstyrelsen förslag till stadgar. Ett första möte med sällskapet hölls den 27. april 1984 då målsättning, verksamhetsformer och stadgar för sällskapet diskuterades och fastställdes. Mötet fastslog att sällskapets ändamål skall vara att främja den vetenskapliga forskningen på det estetiska området och att sällskapet skall verka för denna målsättning genom att upprätta en matrikel över institutioner och personer verksamma med estetisk forskning, genom att organisera sammankomster med temata av estetiskt intresse, genom att periodiskt skicka ut meddelanden till medlemmarna om böcker, möten, seminarier etc. av aktuellt intresse, genom att ge ut en publikation som står öppen för nordiska estetikere samt genom att på övrigt sätt befrämja estetisk forskning.

Sällskapet har sedan dess i första hand ägnat sig åt att organisera möten och symposier för att utbyta kunskaper och erfarenheter och att bryta den isolering som många estetikere känt. Dessa möten har i regel organiserats av sällskapet tillsammans med någon lokal institution. I oktober 1984 och i maj 1985 skedde detta tillsammans med institutionen för estetik vid Uppsala universitet seom sedan 1981 driver ett forskningsprojekt kallat "Kritik och konst". Detta projekt, som bottnar i behovet att stödja den undervisning som ges om konstkritik på grundnivå

vid institutionen, fick medel att organisera två symposier över temat "Beskrivning, tolkning och värdering i dagskritisk verksamhet". En del av diskussionsinledningarna från dessa båda symposier har publicerats i det fjärde häftet av forskningsprojektets serie "Kritik och konst".

I december 1985 hölls ett symposium i samarbete med den konsthistoriska institutionen vid Köpenhamns universitet med temat "Konst och semiotik". I maj 1986 var temat "Tolkning och kontext". Symposiet hölls vid Institutionen för estetik vid Uppsala universitet. De tre uppsatser som publiceras i detta häfte utgjorde tre av de diskussionsinledningar som hölls vid detta symposium. I maj 1987 var den filosofiska institutionen vid Bergens universitet värd tillsammans med sällskapet för estetik. Temat var "De teoretiska förutsättningarna för konstforskning och konstkritik". I februari 1988 inbjöd Institutionen för estetik vid Uppsala universitet till ett tvådagars vintermöte. Detta möte fick ett så positivt gensvar att institutionen beslöt att göra vintermötet till en återkommande händelse.

De närmaste planerna för kommande möten är följande: i maj 1988 i Köpenhamn i samarbete med den konsthistoriska institutionen vid Köpenhamns universitet, februari 1989 ett vintermöte vid Institutionen för estetik vid Uppsala universitet, ett möte i maj 1989 i Helsingfors samt ett möte i maj 1990 i Uppsala för att fira 200-årsminnet av P.D.A. Atterboms födelse. Temat för denna sammankomst kommer preliminärt att vara "Atterboms syn på estetiken och de estetiska vetenskapernas framväxt i Norden under 1800-talet".

Som framgår av denna sammanställning har sällskapet etablerat en praxis av årligen återkommande möten under senare delen av maj månad. Därmed har en av de målsättningar som sällskapet fastslagit i sina stadgar förverkligats. Härnäst står tillkomsten av en tidskrift på programmet. Detta häfte är avsett som ett försök att starta en tidskrift som skall stå öppen för nordiska estetiker. Till en början utkommer tidskriften när tillräckligt material inlutit och medel för framställning finns. Förhoppningsvis kommer tidskriften att etableras som ett forum för estetiker i Norden och att det skall bli möjligt att ge ut

den regelbundet såsom halvårs- eller kvartalstidskrift. Sällskapetets avsikt är att tidskriften, vid sidan om artiklar, också skall ha en recensionsavdelning samt utrymme för aktuell information om sammankomster, gästföreläsare, böcker etc.

Hitintills har informationen om sällskapet haft en tämligen liten spridning. Samtidigt som sällskapet skall försöka vidga spridningen och rekrytera flera medlemmar och intressenter av tidskriften (distributionen av tidskriften kommer att ske till sällskapetets medlemmar) ges ett gott tillfälle att förverkliga ännu ett av sällskapetets mål: att etablera och sedan hålla aktuell en matrikel över institutioner och personer som i någon form bedriver forskning inom det estetiska fältet eller har intresse av att vara informerade om aktuell estetisk forskning.

